

Pospíšil, Ivo

O nové ruské próze koncizně a pronikavě

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 1999, vol. 48, iss. X2, pp. 103-104

ISBN 80-210-2072-5

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102888>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

mluvit o sobě jako o malém národě, což nám zejména dnes rozhodně nedodává pocit národního uvědomění a sebevědomí.

Jako celek přineslo kolokvium celou řadu poznatků i myšlenek, osvětlujících podmínky, z nichž vyklíčila idea slovanské vzájemnosti. Účastníci splnili úkol, který si předsevzali. Jejich příspěvky vyzněly objektivně, všichni se snažili bez osobního zaujetí zhodnotit vždy všechny stránky posuzovaných problémů. Obzvláště dnes, kdy se v našem povědomí střetává celá řada protikladných názorů i domněnek v souvislosti nejen se slovanskou otázkou, ale hlavně s problematikou Ruska, znamená podobná akce velké plus pro vyjasnění celé tak složité situace. Škoda jen, že se sborník z kolokvia pravděpodobně nedostane k širší čtenářské veřejnosti. I přes vědecký charakter příspěvků by jistě i v těchto sférách zaujal.

Šárka Toncrová

O NOVÉ RUSKÉ PRÓZE KONCIZNĚ A PRONIKAVĚ

Galina Nefagina: *Ruskaja proza vtoroj poloviny 80-ch — načala 90-ch godov XX veka. Učebnoje posobije dlja studentov filologičeskich fakul'tetov vuzov.* Izdatel'skij centr Ekonompress, Minsk 1998.

Nebývá zvykem v přísně literárněvědném sborníku kriticky posuzovat učební texty: výjimku v tomto případě činíme jednak z důvodů pragmatických (poměrně málo autorů se zabývá nejnovější ruskou prózou) i úzce literárněvědných (nové koncepce, pokusy o klasifikaci). Autorka pracující na minské rusistice je známa i v zahraničí a její práce je zralým výtvozem. Její kniha je dosud snad nejpřesnějším pokusem o klasifikaci nové ruské prózy a nejtříživějším hodnocením jejích „výstupů“. Snad kromě britského rusisty Roberta Portera a jeho knihy o alternativní próze (*Russia's Alternative Prose*, 1994) není obsažnější studie, která má navíc i pedagogické cíle, neboť knihu doplňuje nejen seznam doporučených uměleckých textů, ale také orientačních otázek.

Poměrně nejslabší je úvodní část *Sociokul'turnaja situacija — Situacija v literature*, v níž autorka jen vnějškově sleduje změny v politicko-kulturním panoramatu Ruska a SSSR: nové Rusko 90. let nelze chápat bez hlubinných sociokulturních procesů 19. století a analýz 20. a 30. let 20. století včetně jasných ideologických fines a mentality. Autorka polemizuje se schematickou koncepcí M. Epštejna a spíše staví na pojetí D. S. Lichačova: to jí umožňuje nechápat současnou podobu ruské literatury po zániku sovětského impéria za radikálně novou. Kritizuje literaturu předperestrojkového období, kdy se podle ní začala utvářet nová oficiální rétorika. Zdá se mi, že ruská literatura 70.-80. let vyjadřovala svou etickou a „duchovní“ zaostřenost míněním některých intelektuálů, kteří cítili neúnosnost sterilního a nepoučitelného režimu neostalinské orientace, ale současně se obávali rozpadu a chaosu, který by mohl následovat po radikálním zvratu; sousměřování na člověka, na jeho city, prožívání a vyšší hodnoty měly pomalu a postupně vychovávat k nové realitě, která se zvolna připravovala. Dokonce bych si dovolil tvrdit, že Rusko si v období tzv. glasnosti a perestrojky zopakovalo lekci z první třetiny 19. století: svobodomyšlná atmosféra 10. a počátku 20. let 19. století, víra v osvětlené přerůstání autokracie ve šlechtickou demokracii, ale nakonec ozbrojené vystoupení a zastavení reforem; podobně ruské revoluce první třetiny 20. století odložily postupnou reformu ruského zřízení o desetiletí, když se dala přednost násilnému a krvavému zvratu. Ruská literatura tuto nepoučitelnost zachytila neobyčejně bohatě a citlivě. Snad se jednou najde literární vědec, který by tento obrovský materiál vyložil a zobecnil.

Zklamáním je pro mě autorčino upadání do starých sovětských uměnovědných stereotypů, totiž do dělení umění na realismus a nerealismus: samo literární umění to vyvrací a koneckonců to vyvrací i autorčino materiál i její dělení na prózu novoklasickou, stylizovaně metaforickou a „jinou“ či alternativní (neoklasičeskaja, uslovno-metaforičeskaja, „drugaja“).

Za novoklasickou pokládá autorka prózu inspirující se tzv. klasickou ruskou literaturou 19. století. Z širšího mezinárodního hlediska nepokládám tento termín za šťastný (Angličané užívají termínu „neoclassicism“ pro klasicismus, Středoevropané mluví o neoklasicismu ve spojitosti s architekturou, výtvarným uměním, hudbou a literaturou první poloviny 20. století). Do umělecko-publicistické větve řadí například Rasputinův *Požár*, povídky a romány V. Astafjeva, do jisté míry i prózy Č. Ajtmatova, které stojí na hranicích tzv. filozofické prózy. Někteří autory spjaté s adorací venkova nazývá „neopočevnicki“ podle analogie s bratry Dostojevskými. Podobně „drsný realismus“ (žestokij realizm), například Astafjevův *Smutný detektiv*, nebo „náboženská próza“ (V. Těndrjakov) jsou pojmy, které spojuje s tzv. neoklasicismem v ruské literatuře. Rád jsem si po letech přečetl střízlivou kritiku románů Č. Ajtmatova skutečně *sine ira et studio*. Pluralitu nové ruské prózy dokládá přítomností romantické větve a metaforičností, které však neprotiřečí klasickému (realistickému) zaměření.

Stylizovaně metaforická próza jako Kimova *Veverka*, Iskanderovi *Králci a hroznyši*, Krupinova *Živá voda*, Orlovův *Lékařník*, je charakteristická pro 80. léta, „jiná próza“ spojená s 80. a 90. léty je reprezentována jmény T. Tolsté, V. Pjecucha, V. Jerofejeva, J. Popova, M. Kurajeva aj. V těchto partiích se kniha stává souborem inteligentně popsaných syžetů klíčových děl a jejich rozborů; v souvislosti s M. Kurajevem se autorka — kromě Gogola — mohla zmínit i o J. Tyňanovi; ona grotesknost byla přece také jeho doménou. Brilantní je kapitola o ruském postmodernismu: směr je charakterizován všemi podstatnými znaky včetně základny tzv. reálného socialismu, která se stala živnou půdou pro ruský postmodernismus 60.-90. let.

Celou novou ruskou literaturu 80.-90. let pokládá autorka za přirozené pokračování literatury klasického realismu: je pluralitní, projevuje se v ní mnohost stylů a poetik, silněji se inspiruje novým uměním a jeho postupy. Nevidí v ní tedy „konec petrohradské literatury“ jako rusistka Rosalind Marshová z univerzity v britském Bathu, ani nezdurazňuje její totální odlišnost oproti předchozí etické tradici jako zmíněný Robert Porter. Střízlivě posuzuje i své vlastní závěry, neboť mezi hodnocením a časem hodnocení není ještě dostatečný odstup. Klidný tón Galiny Něfaginové se ostře odlišuje od dramatického líčení některých rusistů, kteří od 90. let čekali něco zcela nového a každou inovaci považovali za epochální zvrát. I tím může být její kniha přitažlivá a v literárněvědné slavistice inspirující.

Ivo Pospíšil

ZASEDÁNÍ ČESKÉHO KOMITÉTU SLAVISTŮ

Dne 26. 6. 1998 se ve Slovanském ústavu AV ČR konalo rozšířené zasedání Českého komitétu slavistů (ČKS), jehož se účastnili jednak členové zvolení valným shromážděním českých slavistů 28. 6. 1990, jednak kooptovaní do jeho výkonného předsednictva schváleného Akademií věd ČR na návrh Slovanského ústavu ze 7. 10. 1993 a představitelé dalších mimopražských pracovišť. Pozváno bylo celkem 29 slavistů z Prahy, Brna, Olomouce, Českých Budějovic, Ústí nad Labem a Ostravy, přičemž na jednání bylo přítomno 17 osob. Program, který zahájil předseda Slavomír Wollman, se týkal tří základních bodů: 1. příprava XII. mezinárodního kongresu slavistů (Krakov 26. 8.–3. 9. 1998) a podmínky účasti, 2. publikace vědeckých referátů *Česká slavistika 1998* a 3. personální otázky včetně volby nového předsedy a jeho zastoupení v Mezinárodním komitétu slavistů (MKS) po XII. kongresu.

Zasedání přijalo zprávu o zabezpečení české účasti na sjezdu a zvláště o finančních podmínkách. Znovu konstatovalo, že k tomuto účelu nejsou k dispozici žádné centrálně přidělené prostředky a že komitét včas doporučil zájemcům o účast, zejména autorům referátů, aby požádali o finanční podporu svá pracoviště, popř. příslušné veřejné fondy. Předseda ČKS oznámil, že po osobním jednání s prezidentem MKS J. Siatkowským a s místopředsedou Organizačního výboru